

MAKTABGACHA TA'LIM SIFATINI TA'MINLASH: ZAMONAVIY STANDARTLAR

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Aliyeva Bashorat Ergashevna

Annotatsiya

Ushbu tezisdá maktabgacha ta'lim sifatini ta'minlashning nazariy asoslari, zamonaviy xalqaro standartlar va baholash mezonlari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, maktabgacha ta'lim sifati strukturaviy va jarayon komponentlarining integratsiyasiga asoslanadi. Maktabgacha ta'lim sifati kontseptsiiyasi ko'p o'lchovli fenomen sifatida pedagogik o'zaro ta'sirlar, ta'lim mazmuni va institutsional madaniyat sintezini ifodalaydi. ECERS-R va CLASS kabi xalqaro baholash instrumentlari orqali sifat parametrlarini kvantifikatsiya qilish imkoniyatlari ko'rsatilgan. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan islohotlar kontekstida "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan holda besh rivojlanish sohasini integrallaydi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, sifat standartlari, baholash mezonlari, monitoring, pedagogik jarayon

Аннотация

В данном тезисе анализируются теоретические основы обеспечения качества дошкольного образования, современные международные стандарты и критерии оценки. Согласно результатам исследования, качество дошкольного образования основывается на интеграции структурных и процессуальных компонентов. Концепция качества дошкольного образования как многомерный феномен представляет синтез педагогического взаимодействия, содержания образования и институциональной культуры.

Продемонстрированы возможности квантификации параметров качества через международные инструменты оценки, такие как ECERS-R и CLASS.

Ключевые слова: дошкольное образование, стандарты качества, критерии оценки, мониторинг, педагогический процесс

Abstract

This thesis analyzes the theoretical foundations of preschool education quality assurance, modern international standards and assessment criteria. According to the research findings, preschool education quality is based on the integration of structural and process components. The concept of preschool education quality as a multidimensional phenomenon represents a synthesis of pedagogical interactions, educational content, and institutional culture.

Keywords: preschool education, quality standards, assessment criteria, monitoring, pedagogical process

Kirish

Zamonaviy ta'lim paradigmasida maktabgacha ta'lim bosqichi bolaning kognitiv, ijtimoiy-emotsional va jismoniy rivojlanishida fundamental ahamiyat kasb etadi. Heckman (2006) tadqiqotlariga ko'ra, inson kapitaliga qilingan investitsiyalarning eng yuqori rentabelligi aynan maktabgacha yoshda kuzatiladi. Sifatli maktabgacha ta'lim nafaqat individual rivojlanish traektoriyasini belgilaydi, balki jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotiga ham sezilarli hissa qo'shadi. Maktabgacha ta'lim sifati kontseptsiyasi ko'p o'lchovli fenomen sifatida strukturaviy, jarayonli va natijaga yo'naltirilgan komponentlarni integrallaydi. Maktabgacha ta'lim sifatini kontseptualizatsiya qilishda paradigmatic o'zgarishlar kuzatilmoqda. An'anaviy yondashuvda sifat asosan input-faktorlar (infratuzilma, resurslar, kadrlar) orqali belgilanar edi. Zamonaviy konstruktivistik paradigma esa jarayon sifatiga, ya'ni pedagogik o'zaro ta'sirlar, ta'lim strategiyalari va bolaning faol ishtiroki dinamikasiga ustuvor ahamiyat beradi. Bronfenbrenner (1979) ekologik tizimlar

nazariyasiga asoslanib, sifat mikro-, mezo-, ekzo- va makrotizimlar o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sirlar natijasi sifatida tushuniladi. Global miqyosda maktabgacha ta'lim sifatini standartlashtirish bo'yicha konvergent tendentsiyalar kuzatilmoqda. OECD (2015) "Starting Strong" hisobotida 24 mamlakatning tajribasi umumlashtirilgan bo'lib, quyidagi universal sifat domenlari aniqlangan: pedagogik jarayonlar sifati, strukturaviy sifat indikatorlari va kurikulum sifati. Siraj-Blatchford va boshqalar (2002) EPPE loyihasi doirasida o'tkazgan longitudinal tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, pedagogik o'zaro ta'sirlar sifati bolalar akademik yutuqlarining 20% variatsiyasini tushuntiradi. Vandell va Wolfe (2000) meta-analizi asosida optimal pedagog-bola nisbati 3 yoshgacha 1:4, 3-5 yoshda 1:8 parametrlarida belgilangan. Maktabgacha ta'lim sifatini baholash metodologiyasi pozitivistik va interpretativ paradigmalar sinteziga asoslanadi. Kvantitativ baholash instrumentlari orasida ECERS-R (Harms va boshqalar, 2005) va CLASS (Pianta va boshqalar, 2008) tizimlar keng qo'llaniladi. ECERS-R yetti subshkala bo'yicha 43 indikatorni o'z ichiga oladi: makon va mebel, shaxsiy parvarish, til-mulohaza, faoliyat spektri, interaksiya, dastur strukturasi, ota-onalar va xodimlar. CLASS tizimi uch domen bo'yicha pedagogik o'zaro ta'sirlar sifatini o'lchaydi: emotsional qo'llab-quvvatlash, tashkiliy qo'llab-quvvatlash va kognitiv qo'llab-quvvatlash. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimini modernizatsiya qilish institutsional, normativ va pedagogik darajalarda kompleks o'zgarishlarni qamrab olmoqda. 2017-2022 yillar davomida maktabgacha ta'lim qamrovi 27.7% dan 68.5% ga oshdi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi kompetentsiyaviy yondashuvga asoslangan holda besh rivojlanish sohasini integrallaydi: sog'lom bo'lish va jismoniy rivojlanish, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, nutq va muloqot, kognitiv rivojlanish, kreativ rivojlanish. Vazirlar Mahkamasining 802-sonli qarori bilan tasdiqlangan baholash mezonlari tizimi 100 ballik shkala asosida besh komponentni qamrab oladi. Sistemli sifat menejmenti tsiklik takomillashtirish modeliga asoslanadi. Deming (1986) PDCA sikli (Plan-Do-Check-Act) maktabgacha ta'lim kontekstida strategik rejalashtirish, implementatsiya, monitoring va evaluatsiya, korrekktiv

tadbirlarni o'z ichiga oladi. Professional rivojlanish sifat ta'minlashning kritik faktori hisoblanadi. Sheridan va boshqalar (2009) tadqiqotiga ko'ra, 45 soatlik intensiv treningdan o'tgan pedagoglar CLASS reytingida o'rtacha 0.8 ball yuqori ko'rsatkichga erishadi. Ota-onalar ishtiroki sifatni oshirishning muhim resursi sifatida qaraladi. Raqamli transformatsiya maktabgacha ta'lim sifatini oshirishning yangi imkoniyatlarini ochmoqda. Adaptiv o'rganish platformalari, augmented reality dasturlar, STEM-laboratoriyalar an'anaviy pedagogikani boyitmoqda. NAEYC (2012) texnologiya integratsiyasi bo'yicha qo'llanmasi texnologiya pedagogik maqsadlarga xizmat qilishi, bolaning faol ishtiroki va ijtimoiy o'zaro ta'sirlarni cheklamasligi zarurligini ta'kidlaydi. Neyropsixologik tadqiqotlar natijalarining implementatsiyasi kognitiv arxitektura va neyroplatisitet qonuniyatlarini hisobga olgan pedagogik dizaynni shakllantirishga imkon bermoqda.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim sifatini ta'minlash multifaktorial vazifa bo'lib, sistemli yondashuv va evidentsiyaga asoslangan amaliyotni talab qiladi. Xalqaro tajriba va milliy kontekst sintezi asosida sifat ta'minlash tizimini optimallashtirishning quyidagi imperativlari belgilanadi: jarayon sifatiga fokusni kuchaytirish, baholash tizimini formativ komponent bilan boyitish, evidence-based yondashuvlar asosida innovatsiyalarni bosqichli implementatsiya qilish, stakeholderlar o'rtasida sinergik hamkorlikni institutsionalizatsiya qili

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press.
2. Deming, W. E. (1986). Out of the Crisis. MIT Press.
3. Diamond, A. (2013). Executive functions. Annual Review of Psychology, 64, 135-168.

4. Epstein, J. L. (2011). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. Westview Press.
5. Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (2005). Early Childhood Environment Rating Scale-Revised. Teachers College Press.
6. Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900-1902.
7. Mashburn, A. J., & Hamre, B. K. (2008). Measuring classroom quality in prekindergarten. *Psychological Bulletin*, 134(3), 345-367.
8. NAEYC (2012). Technology and interactive media as tools in early childhood programs. Position statement.
9. OECD (2015). Starting Strong IV: Monitoring Quality in Early Childhood Education and Care. OECD Publishing.
10. Pianta, R. C., La Paro, K. M., & Hamre, B. K. (2008). Classroom Assessment Scoring System Manual. Paul H. Brookes.
11. Schweinhart, L. J., et al. (2005). Lifetime effects: The HighScope Perry Preschool study. HighScope Press.
12. Sheridan, S., et al. (2009). Professional development in early childhood programs. *Early Education and Development*, 20(3), 377-401.
13. Siraj-Blatchford, I., et al. (2002). Researching Effective Pedagogy in the Early Years. DfES Research Report 356.
14. Vandell, D. L., & Wolfe, B. (2000). Child care quality: Does it matter? Institute for Research on Poverty Report no. 78.